

ՆԱԽԱԿ ՄԵԾ-ՇՈՒՆԱԵՐԻՑ

Ինչպէս Մեծ-Շուլաւէրի անտառները պատկառում են զանազան իշխաններին՝ նոյնպէս և բոլոր արքայազները պատկանում են մասամբ այդ անտառատէր իշխաններին, իսկ միւս բոլորը երկու հայրիկի ազնուական տան-Քալանթարեաններին *) Մէլիք-Սարգսեաններին։ Առաջինները աւելի լինելով ազգեցեւորներն են անուր ցեղի վերայ քան արքայազները, բայց կարելի է ասել, որ թէև փոքր անամակալ աչքով են նայում գիւղացիներին վերայ, բայց մինչև այս օր ոչ մի առանձին օգուտ չեն տուել նորանց, ոչ մի բանում չեն կամեցել գիւղի ոչ մի շահաւետութեանը մասնակցի լինել, մինչև այս օր նորանցից ոչ մէկը ձայն չէ հանել գիւղի առաջագիւծութեան համար։ Սորանք ստանում են ըստանուրդ (1/10 մասը վարկանոցների արդիւնքի) իրաւունքով։ Մեծ-Շուլաւէրիները վարում են նոյն գիւղում մինչև 4000 օրավար միայն, այդ հարկէ չը բաւականաւոր մի այդքան էլ վաւերական չըլտակաց գիւղերում, ստանալապէս Բորչաւում։ Առ հասարակ Մեծ-Շուլաւէրի հողը շատ բերրի է և մինը միջին թուով տալիս է տասը տասնից ցրի տեղում, իսկ ցրտի տեղում ոչ պատաս քան 15 (1 թաղար ցանկով մի օրավարում տնայնութիւն է 15 թաղար ցորէն)։ Գործանքը ընտել բնականիցն է և կան մի քանի տեսակներ անուններով՝ սիւսուկէ—զարգայ (շատ սպիտակ հաւիկներով), զէզնէզարգայ (զինգուտն) կարմրէ արգայ կարմուն և զարնանի (թխաւուն և ատ փափուկ զարնան ցանածը)։ Տեղին հացը զեղաւնեցում է իւր բաւականի համեղութեամբ և պիտակութեամբ, բայց փոքր փշաւուն։ Թիֆլիսում ծախվում է 10—20 կոպէկով աւելի քան լեքսանդրապոլիքը։ Մեծ-Շուլաւէրիները վաւերով թէ նոյն գիւղում և թէ զարգար մինչև 800 օրավար հող երկու տարուայ մէջ չէ բաւականաւորում նորանց, համեմատելով նորանց աշխատանքան հետ, և աւելի հաւաստի կը լինի եթէ հաւատարմը մի քանի գիւղացիների հաստատութեանը։ Եթէ Մեծ-Շուլաւէրը այժմ հասանելիս կը լինի մինչև 700 տուն, թէև Կոմերալայում յայտնուած է մինչև 400 տուն։ Այդ հողի քաղցրեան պատճառաւ էր խեղճ գիւղացիները, երկու լուծ եզն ու զոմէշ խնդրով մինչև 30 վերստ հեռավորութեամբ տեղ արձանելու, զոգանալ են տալիս նամանաւանդ Բորչաւում իւրեանց եղները, կամ հիւանդաւում են տեղում այն քեղի վնասակար ցրի պատճառաւ։ Վարում են հողը զարնամուտին հին բնական գոթանով, լծած ոչ պակաս քան 7 լուծ եզն ու զոմէշ, իսկ նորան բանեցնողները մինչև 10 հողի, այս բոլորը միասին հազիւ կարողաւում են մի օրում վարել մի օրավար։ Մի և նոյն տղը վարում են երկու տարեկը մի անգամ, գոթանով վարածը, որին ասում են ցեղ թողնում են մինչև աշնանը, այդ ժամանակը կրկին վարում են թուով մի լծանի, յետոյ արդէն ցանում։ Յանուար ցետոյ հատիկները ծածկելու համար, կամ ինչպէս ասում են, ցարելու համար գործ են անում արքան, անցկացնելով նորան եղներով հողի վերայ։ Երբանը գործում են ճկուն ծառերի ճիւղերից իրարից նեղ տախտակի չափ, իսկ գործած ճիւղերի ծայրերը թողած արձակի։ Գանեցող յետոյ իրաւունք թողնում է նորան անհող և երկրորդ ամսվարիցն է ողորմութիւն խնդրում, իսկ եթէ մի փոքր ջուր է ճանկում, աշխատում է չուտով հենց խնկուց յետոյ ցրել, կամ թէ չէ զարնան ցրելին պակասութեամբ։ Գոթանին արդէն սկսվում է հոսանքը։ Երբանը են այստեղ Հին-Նախիջևանցի կամ Վաւերի մշակներ մանդաղները և մասնոցները ձեռնեցին **)

Հոսանքը համար նորանը վարձվում են ըստանուրդ 50—60 կ. օսկան, ի հարկէ գիւղական արտադրութեան համեմատ բացի հացը, բայց մեր Մեծ-Շուլաւէրիները այնքան էլ չեն կարողանում նոյնանց հոսանք, որքան ուրիշ տեղացիները, նորանց արքայի եւ զաւրի երբ տեսնում են արաք արքի հասակի չափ ծովի նման քամից աղկոծվում է, ընկնում է մէջ այս ծայրից և խորքը հոսում։

Երբանը ասել, այդ ժամանակ, զեղնում է տղիտակ խաղողը որպէս զեղին ապիւր։ Աշնանը որ արդէն բոլորովին հասած է լինում քաղում են տղիտակը օրը առանձին, անում են հոսանք, որը կործանաւորում են չինած, և պատի մի կողմում չիւրէն անցնելու ծախն է չինած որով թափվում է անանիսները, իմի մղում են խաղողը նորան օտնակոխ անելով։ Երբանը, նոր գինին երկու կամ երեք օրից յետոյ, երբ անում են նորա մէջ գինու մղումը (հոսանք), սկսում է երկու, այդ ժամանակը սկսում են խոքորով կամ փայտերով խառնել անցնում է 8—10 օր չիւրէն սկսվում է զառնանալ, իսկ եթէ լուծ չիւր է լինում աւելի ուշ մինչև 15 օր։ Այդ բոլորովին գինի է զառնում, ծեփում են կարօրի բերանը ցեղով և այդպէս պահում, իսկ աւելցում մղումը, որ լինում է նորա կիսի չափ, որը խառնել են գինու հետ՝ պահում են անանիս անանիսով վրէժն ջուր աւելացնելով և քարի զարնելով վրէժն, այս ժամանակահատուկ մինչև գինիից մղումը հանելը, որին ասում են կրտսի, շաւաթ մի անգամ րանում են ամանի բերանը և տրորում։ Այդու ամսից յետոյ խոտկում են բոլորովին գինին, հանում են մղումը և օդի քաշում։ Մղումը անում են մի մեծ կաթնային մէջ, մի ուրիշ կաթնային նմանը էլ որ ունի խողովակ զընտել են նորա վերայ շուր տուած. այդ խողովակը ծանուց է ջրի մէջ և ջրի միջով անցնում ու զընտել է այնտեղ, որտեղ պէտք է թափուր օդին։ Կաթնային վրայի գրած կաթնային նման խոփելու ամբարում են մեծ կաթնային վերայ և ծակերը ցեղով կանգնում, մղումը վրէժն աւելացնում են ջուր ու յետոյ թեփ կրակ վառում։ Փոքր ժամանակից յետոյ երբ երկու գալիս, զուրիշին անցնելով ջրի միջով անցնող խողովակի միջով, կաթիլներ է զառնում և թափվում է ներքև ամանի մէջ։ Այս անգամ անցնող քաշակն օդի ամենու չեն տալիս, նորան ասում են սայլա, նա շատ թույլ է լինում, բայց երբ կրկին քաշում են այն ժամանակը ստացվում է իսկ օդին և կոշում են նորան ծածկաքար։ 1000 թուղի գինու մղումը քից ստացվում է մինչև 60 թուղի օդի միջին թուով։ Բացի այն, որ վարում են խաղողներու տակը, անում են նորանց տակը և աղը (փէլին) այս փէլինը մեծ օգուտ է տալիս խաղողներուն, պարարտացնում է նորա ճիւղերը, նոյնպէս պարարտացնում է ու աւելացնում է նորա ողկոյցները, պահպանում է ցրտից, երաշտութիւնից՝ բայց անհրաժեշտ ժամանակը փոխում է և գինին լաւ չէ լինում, ընդհանրապէս քիչ վարած այսինքն խամ տեղի գինին զերազանցում է փէլնոս և վարած տեղի գինուց։ Այստեղ արդէն 72 թուղի չէ նըլմարվում այն թուղը, որ խաղողը փայտում էր։ Տիրում էին մեր գիւղացիք երբ նկատում էին սարերի վերայ մեծա ժամանակ մուայլ տօթ (ամայլ նման) կանգնած, իսկայնուպէս կէն թուղի գալուտը, բայց այս տարի և ոչ անցած տարի չերեւացին երկունս ևս։ Շուլաւէրի գինին չէ կարելի յետապահել կախիթի գինուց և կարելի է ասել այստեղի տղիտակ գինին և շատ անգամ կարծիքը նախադասել է կախիթուց։ Այս տարի երեանցին այնպէս գինիք, որոնք քաղցը էին մնացել լաւութեան պատճառաւ և հաւատարմութեամբ էր երազական ընտել պարարտաւած գինու հետ, իսկ օդին ամենազգուշան է լինում։ Վերջացնելով նամակոյաքնում են, որ արդէն այստեղ սկսել են ուտում նարանների մասին ձայն հանել, մի տեղ ուտանում են մինչև 15 օրիւրներ, ազնուական մեղքներից մի ազնու պարս խորհուրդ է յայտնել ժողովրդին տեղիս պ. Նաղիբեանցի ուսումնարանը տեղականի զարմնել, և ասում են որ այդ պարունը, որ մեծ ընդունելութիւն ունի ժողովրդեան մէջ, միտք ունի ուրիշ շատ գիւղին օգտաւէտ բաներ անելու։ Ուրեմն կարող ենք ասել այսուհետ որ մեր ազնուականներն էլ են օգուտ տալիս գիւղացիներին։

18-ն Մարտի Արշակ Մատուրեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ապրիլի 12-ին Թիֆլիսի հայ-թատրոնական խումբը ներկայացրեց Ժան Բատիստ Կրոպոտին «Սառնակ» ողբերգութիւնը։ Իսկ այս հինգ շաբթի օրը ապրիլի 26-ին նոյն խումբը պիտի ներկայացնէ «Արշակ» ողբերգութիւնը։

Վ. ՂԱԼԱՐԻՑԻ Գրում են մեր լրագրին՝ ապրիլի 5-ին վախճանվեցաւ այստեղ ազնուական տիկին Մարգարիտ Բալանթարեանը, որ մինչ յայտնում էր մեկ կենդանութիւն ժամանակը իր ունեցած համակրութիւնը զէպի ՂԱԼԱՐԱՅԻ աղջկին ուսումնարանները։ Եւ այժմ կամեղ իրա-

գործել իր ազնիւ ցանկութեամբ, — թողեց յօգուտ ուսումնարանների 1000 օսուրի փող։ Բացի ստանալից ընծայեց 1000 օսուրի եկեղեցեաց համար։

Հինգշաբթի օրը ապրիլի 19-ին Թիֆլիսի Ժան-Բատիստ Թատրոնում հայ օրիւրներ, տիկնայք և երիտասարդներ ներկայացրին պ. Սարգսեանցի «Քանդած օջախ» նոր կոմիկիան։ Առաջին անգամն է, որ հասարակութեան այն մասը, որ մինչև այժմ կարծես անտարբեր էր մնում մեր բոլոր զաւգափաներին և զգացմունքներին, — մեր կանանց սեռը, — առաջին անգամ հրապարակապէս մեծ թատրոնում է դուրս գալիս իր մայրենի բարբառով։ . . . և թնշ ենք տեսնում. . . . հայ կինը աղջկեղ թէ իրանց՝ մաքուր արտասանութեամբ, թէ կենդանի և բնական խաղով, զերազանցում են երկտառարգ տղամարդիկներին։

Չենք կարող չը յիշել և այն ուրախակի երեւոյթը, որ հայ երիտասարդների թիւում մասնակցում էր և մի վրացի և երիտասարդը։

Մոկ. Բէժ լրագիրը հաղորդում է որ Կովկասեան զխաւոր կառավարութիւնը ներկայացում է աւելի համարել Թիֆլիսի քաղաքային ընտրութիւնները ներգործական, մինչև քաղաքային նոր կանոնադրութեան մասնակցելը։

Մենք ստացանք պ. Անտոն Մէլիք-Կաղանկեանցի մի յօդուած, որ է պատասխան «Մեղու Հայաստանի» լրագրի յօդուածին։ — Նիւթերով խեղդված լինելով, ստիպուած ենք յետ գցել միշտ յօդուածը։

Ալէքսանդր Բալանթարեան Գրում է մեկ պ. Կ. Բ. ՂԱԼԱՐԱՅԻՆԵՐԸ, որ «Մեղու Հայաստանի» լրագրում (№ 7) նոյն քաղաքից հաղորդած տեղեկութիւնները սխալ են՝ պ. Տէր-Կաթիկեանցը հաղորդել է միշտ լրագրին թէ 5000 տուն հայ-լուսաւորչական են, նոյն թուում 200 տուն հայ-կաթիկի, յոյներ՝ 200 տուն և տաճիկներ 100 տուն։ Իսկ մեր թղթակիցը ասում է թէ հայ-լուսաւորչականները՝ 3900 տուն են, կաթիկի 40 փյւ պակաս, յոյները 60 տուն և տաճիկները 30 տուն։

Վիլենայի աշխարհահանգ է սից «Մշակ» լրագիրը կունենայ երկու թղթակից՝ մին պ. Բ. Թ., որի նամակը ստվում է այս համարում, և երկրորդ՝ պ. Ա. Վարդապետիկեանցը։

Ալէքսանդր Բալանթարեան Գրում են մեր լրագրին որ այդ քաղաքում ընթերցասիրութիւնը հետզհետէ յառաջանում է և լրագրի կարգաւ սովորութիւն է դառնում, Հայ-պարբերական հրատարակութիւնը ստացվում են այստեղ հետեւալ թուով։ «Արարատ» 52 օրինակ, «Մշակ» 45 օրինակ, «Մեղու Հայաստանի» 30 օրինակ։

ԱՐՏԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ապրիլի 18-ին, երեկոյան 9 ժամին Միւնխենում վախճանվեցաւ երեկի Գերմանացի պրօֆէսոր քիմիքոս բարոն Ֆոն-Լիբիխ։ Գերմանութիւն կոյ Միւնխենում արձան կանգնեցնել երեկի գիտնականին։

Իւստուս Լիբիխը ծնաւ մայիսի 12-ին 1803 թուին Գարմշտադ քաղաքում։ Գիտնագիտում ուսումը աւարտելուց յետոյ, նա մօտ մի տարի աշակերտ էր իր քաղաքի գիտատան (ապտեկա) մէջ։ Մեծ հակումն ունենալով զէպի քիմիա, նա մօտ Բօննի համալսարանը, 1819 թուին։ 1826 թուին հաարդէն պրօֆէսոր էր Գիսեն քաղաքի համալսարանում, որտեղ և մնաց 25 տարի։ Լիբիխի գործունէութիւնը տուեց մի նոր զարկ քիմիային և այդ գիտութեան վրա առանձին ուշադրութիւն դարձրեց։ 1852 թուին Լիբիխը դառնում է Միւնխենի պրօֆէսոր, իսկ 1860 թուին նախագահ գիտութեան ակադէմիայի Բաւարիայում։

Լիբիխի գործունէութիւնը յայտնի է ոչ թէ միայն լոկ գիտնական, այլ և գործնական գիտերից, որը ճշմարիտ մարդասիրական սշաշ

*) Քալանթարեանների նախնիքը քաղաքից քաղաքի անցնելով, նորա օրինակ ձեռք է բերել այդ արքայազները այդ ժամանակահատուկ հօր մահուանից յետոյ Ներսէս կաթիկիկոսի շնորհով, ինչպէս ասում են։ Սորանց օրինակ գիւղի մի նշանաւոր բրդի վերայ է չինած, որի վերայ վրաց Նաղիբեանի բերդն է եղել և մի և նոյն ժամանակահատուկ անանիսների բնակարանը, այդ բերդի պատերի տեղերը դեռ ևս նշմարվում են։ Մէլիք Սարգսեանցիների նախնայր նոյնպէս յայտն է իւր քաղաքից լինելով նոյն ժամանակահատուկ Մէլիք-Օհանջանիւնում։

**) Մասնոցը բարակ է և ձեռնի լայնութեան չափը կարող է սուր ծայրով, չինած է վրէժ 3 մասի եւ մի փափուկ կոշիկ կոչելով ձեռք ձեռք երեսի մասը, զորանով գիւղացին արտը հաւաքում է անուր և մանդաղով կտրում։ Ա. Մ.

նակու թիւն ունեն: Նա հնարեց հիւանդներին համար մի սննդաբար սուպ և երևելի մսի է կ ս տ բ ա կ տ բ:

ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԻԱ

Մարիզ Վալադա, պալատի տնօրէն, յայտնեց պալատի նստում: Թէ զահր վաճառքի մէջն է, Թէ կան յեղափոխական տարրեր, որք աշխատում են երկպառակոյ թիւն գցել երկրի մէջ: Նորա հետ չը համաձայնեց մի-նիստրներին խորհրդի նախագահ, պատասխա-նելով, որ Պորտուգալիան աւելի աջող հան-գաճանքներում գտնվելով քան Թէ Եւրո-պայի շատ երկրները, նա չէ տեսնում այն վտանգները որք պ. Վալադայի կարծիքով սպառնում են իր հայրենիքին:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Պարսից Շահը թողեց Թէհրան քաղաքը ապրիլի 19-ին, եւրոպական ճանապարհոր-դութիւնը սկսելու համար: Բոլոր մեծ պաշ-տօնեաները ներկայ էին: Ժողովուրդը մեծ ոգևորութեամբ ուղեորում էր նորին մեծու-թեան: Շահի վրա մեծ տպաւորութիւն արաւ ժողովրդի ցոյց տուած համակրական զգաց-մունքները: Նորա բացակայութեան ժամա-մանակ 12,000 զօրք պիտի մնայ Թէհրա-նում:

ԹԻՒՐԻԻԱ

Անգլիացի ընկերութիւնը Ռատու Դը-ժէկոն յանձն է առնում շինել Փօքը-Ալիա-յում երկաթուղիները գծերը, առաջարկե-լով տէրութեանը իր մշակված պրօկտը: Երկ-վելու երկաթուղիների գծի չափը 3,000 կի-լոմէտր (3000 վերստ) տարածութիւն կու-նենայ: Սուլթանը վաւերացրեց պրօկտը և անելու փոխառութիւնը հաստատեց: Յոյս կայ որ այս օրերս Գոթէկոն կատարե-լապէս կը տրվի երկաթուղու վրա կօնցե-սիան:

Թուրքաց տեղիւի վարչութեան ծառա-յողներին և Պարսից հպատակներին մէջ, որք կ'օն տրաբան դ ա յ ո վ էին պարագայում, մի շատ սաստիկ անբաւականութիւն է ծա-գել, այնպէս որ արիւնն էլ թափվեցաւ: Այդ և սրա նման տխուր իրողութիւններ աչքի առաջ ունեցելով, թուրքաց կառավարութիւնը զիտաւորութիւն ունի կանոնաւոր անուարա-կան պայմաններ կապել Պարսից պետութեան հետ:

ՆԱՄԱԿ ՎԻԷՆԱՅԻՑ

Ահա մօտենում են աշխարհի ամենահոգեւոր խաղաղական պատերազմի օրերը: Աւստրիայի մայ-րաքաղաքը ասպարէզն է ընտրուած այս համաշ-խարհական մրցութեան համար: Արդէն, հաղաբա-ւոր երկաթուղի լի կառքեր ամէն օր նիւթեր են բերում աշխարհի ամէն երկրներից, իւրաքանչիւր երկրի իր բոլոր ճարտարութեան և աշխատանքի ամենաազնիւ պտուղը ուղարկում է այստեղ: Այս խաղաղական պատերազմի մէջ արիւնը թափելու չէ, այլ մարդիկը միմեանց մէջ կը մարտեն, կը մրցեն իրանց աշխատանքի օգնութեամբ:

Երկու տարուց աւելի Աւստրիայի մայրաքաղաքը զբաղուած է այդ խաղաղական մրցման ասպա-րէզը պատրաստելու և իւրաքանչիւր երկրի և ազգի երկրագործներն, գործարանատէրերը և ամենա-տեսակ մարդկային հոգեկան և նիւթական պի-տոյից համար պարագայը անձինք, ներկայացնելով իրանց ճարտարութիւնը և արուեստը մեծաւ ան-համբերութեամբ և յոյսով սպասում են այն օրին, երբ հանդէսը կըսկսուի և օտար համարուեստա-կանի աշխատանքը իրանց աշխատանքի հետ հա-մաշխարհական տեսութեանը և կրթականին կը ներկայացուին:

Մայիսի մէկին Աւստրիայ կայսրը, միւս տէրու-թեան ներկայացուցիչներին հետ, բանալու են վիեննայի աշխարհադէսը, այս օրերը Պրուսիայի թագաւորանգը գալու է այդ հանդիսի բացման

համար իրեն ներկայացուցիչ հիւսիսային Գերմա-նիայի կայսրութեան: Յունիսի գալու և այստեղ մեր Ռուսաց կայսրը, Պրուսիայի կայսրը, իտա-լիայի թագաւորը խօստանում է եթէ նրա քաղա-քական հանգամանքները թող տան, ֆրանսիայի հասարակապետութեան նախագահ թիւրը, հան-գուցեալ Նապոլէոն III Բոնոբարտի ժառանգը և ուրիշ ազգերի ներկայացուցիչներ: Նոյնպէս սպա-սում են Պարսից Շահին, որի ընդունելութեան հա-մար Աւստրիայի կայսրը հրամայել է Վարսից ե-րաժշտական եղանակներից պիւնտաներ գլելու: Այս օրերս երկրի երաժշտութեան խումբի կապելայա-տերները մէկն, հինգ զանազան երաժշտութեան եղանակներ ներկայացրեց, որոնցից կասեր հրա-մանաւ մինը ընտրուեցաւ Շահի ընդունելութեան ժամանակ խաղալու, իսկ մնացած բոլոր եղանակ-ների համար կրթվում են վիեննայի բոլոր երա-ժշտական խումբերը: Պարսից Շահին պէտք է ակտորներ թիւի երկրորդ ճանապարհորդութեանց յետոյ, վերադառնա իր հայրենեաց եղանակներն լսե-լու: Այս տեսակ հայրենական զգացումն ոչ թէ միայն Պարսից Շահին է առանձին նշանակուած, այլ զրեթէ ամէն երկրի մարդիկը այստեղ կը դռնեն երկի մի բան, որ ծանօթ լինի, որ մտաբերի իր հայրենիքը, խեղճ Հայն էլ մի բան կը գտնի այս-տեղ իր հայրենիքն մտաբերողը: Եւսում! Թէ Հայ վաճառականներից մի քանիսն էլ զանազան առաք-կաններ են ներկայացնում:

Աւելորդ չեմ համարում յիշել որ այս հանդիսի մէջ մանկավարժական և դաստիարակական մասի վրայ առանձին ուշադրութիւն է դարձրած. Զատիկ ուրբաթ օրը Աւստրիայ թագաւորանգը ուսում-նական մասի և ուրիշ ներկայացուցիչների հետ այցելութիւն արաւ աշխարհահանգէսի մանկավար-ժական և դաստիարակական մասին և ինչպէս ասում են զարմացած մնաց ներկայացրած առաք-կանների և ձեռքի բազմատեսակ լինելու վրայ:

Ապրիլի 1-ին: Բ. Թ.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Նորերումս մի գերմանացի զինական շատ հե-տաբըրելի փորձեր է արել հաւերի արգասաւո-րութեան մասին: Նորա գիտողութիւններից երե-ւում է որ հաւը իր գոյութեան ընթացքում կա-րող է մօտ 600 ձու գնել, սոցանից առաջին տա-րին 20 հատ, երկրորդ տարին 120, երրորդ 135, չորրորդ 114: Հետեւեալ չորս տարին այս արգա-սաւորութիւնը աւելի ու աւելի թուլանում է այն-պէս որ իններորդ տարին հաւը միայն 10 ձու է դնում: Այստեղից երևում է, որ ամենաարդիւ-նաւոր տարին երրորդն է և որ հինգ և վեց տա-րեկան հաւը միայն բեռն է իւր տիրոջ համար:

«Մեղու Հայաստանի» լրագրին հազորդում են Ալեքսանդրապոլից որ անցեալ տարուց սկսած մինչև այժմ տեղի յղի կանանցից շատերը երկո-րեակներով ծննդական են պարկել և այդպիսի կանանց թիւը մինչև քառասուն է հասել, իսկ մեր լրագրին գրում են Երևանից որ վերջին ժա-մանակները թէ հայ թէ թուրք հասարակութեան մէջ կանանց մեծ թիւը նոյն երեւոյթին է ենթարկ-ված, միայն այն զանազանութեամբ որ 3 կամ 4 երեխաներից միտաին ծնված, շատերը հրէշներ են լինում, մի քանի ոտներով, ձեռքերով և եր-կու զլխանի: Երեխաները ծնվելուց յետոյ, շու-տով մեռնում են:

Тифлисскіе Вѣстникъ լրագրիւր զարձեալ մի պատաս-խան է տալի իր 43-որդ համարում պ. Ա. Մ-ի դէմ: Պ. Ա. Մ. հաւատացնում էր իր յօդվածում, որ Тиф. Вест. լրագրի յօդվածագիրը պահանջում էր վերցնել բոլորովին ռուսաց լեզու և նրա տեղը հայոց, վրաց կամ թուրքաց լեզու դարձնել դա-ստութեան լեզուներ արվեստագործական ու-սումնարանում: Բայց Тиф. Вест. երբէք այդ տե-սակ բան առած չէ, այլ պահանջում էր ինչպէս և մենք, որ գոնէ սքոթլանդ չը լինեն տեղական լեզուները դաստաւութեանց:

Այնքան պ. Ա. Մ. չը գիտէ որ նոր մեթոդի օգ-նութեամբ կարելի է դաս տալ և գ ու գ ը ն թ ա ճ երկու լեզու: օրինակ տեղական լեզու ռուս լեզվի օգնութեամբ և ռուս լեզու տեղականի օգնու-թեամբ և այլն...

Кавказъ լրագրում կարգում ենք մեզ հաղորդե-ցին, որ վիճակային ուսումնարանական վարչու-թիւնը զբաղված է այս բօլէիս ժողովրդական

ուսումնարանների տեսուհիների պաշտօնը հաստա-տելու, իւրաքանչիւր զաւառում Անդրկովկասեան երկրի մի մի տեսուչ: Այդ տեսուհիներն կեն-թարկվին բոլոր ստորին ուսումնարանները, չը հա-նելով և եկեղեցականները, այլադաւանները, բա-րեգործականները և այլն, որ իշխանութեան և պատկանէին այն ուսումնարանները:

«Մշակի» համարը արդէն չարված էր, երբ ստա-ցանք ապրիլի 19-ին բարեգործական նպատակով տուած ներկայացման հետեւալ հաշիւը: Խմբ.

Ամոյս 19-ին բարեգործական նպատակով ներկայացրած պ. Գարբիէլ Սոււնդուկեանցի «Բանդած օջախ» կատակերգութիւնից գո-յացել է արդիւնք 1019 բուրլի և 10 կոպ: Բացի դորանից մի քանի անձինք, չ'նայելով տոմսակների գների բարձրութեանը, նուի-րել են աւելորդ 23 բուրլի և 45 կոպէկ: Ուրեմն արդիւնք ընդամենը եղել է 1042 բուրլի և 55 կոպէկ: Ծախս եղել է 234 ռ. 95 կոպէկ, որից 200 բուրլին թատրոնի ծախք, իսկ մնացած 34 բուրլի և 95 կոպ. մասը ծախքեր: Զուտ արդիւնք մնացել է 807 բուրլի և 60 կոպէկ, որի երկու երրորդ մասը այն է 538 բուրլի և 40 կոպէկ ներ-կայացնողները որոշել են յանձնել Ս. Գա-յանեան հայ օրիորդաց ծխական ուսում-նարանին, իսկ մի երրորդ մասը այն է 269 բուրլի և 20 կոպէկը յանձնել Ս. Մարիա-մեան հայ օրիորդաց ծխական ուսումնա-րանին:

Մշակի 10 համարում Մեծ-Շուլաւէրի նամակի մէջ տպուել է 1000 ռ. այնտեղի ջրանցք բանա-լու համար, բայց պէտք է լինէր 10,000 ռ. նոյն-պէս ասուած է. եթէ առաջուց կտան 1000 ռ. պէտք է լինէր 10,000 ռ.

Ա Ռ Ե Ի Տ Ր Ա Կ Ա Ն

ԹԻՖԼԻՉԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ			
(Ապրիլի 25-ին):			
ՈՍԿԻՆ, (պօլուխուրդիւ)	6	9	կ.
ԲԱՄԲԱԿԸ Երևանու.	4	10	„
„ Երկրորդ տեսակը.	4	—	—
„ Ամերիկայի սերմից.	7	—	—
ԲՈՒՐԴԸ Թուշի.	5	50	„
„ Երկրորդ տեսակը	5	—	—
„ Թարեքամի.	3	—	—
ՇԱՔԱՐԸ Ռսի (Բրօցկու).	7	40	„
„ Ռսի տեսակը.	7	20	„
„ զաղրանիցու տրանցիդ.	5	20	„
մաքսը վճարած.	8	50	„
ՇԱՔԱՐԱՒԱՋԸ Ռսի.	6	50	„
ՂԱՇՂԱ Լիվանի լաւ.	—	—	—
ՂԱՇՂԱ Մօկո, շատ լաւ.	18	—	—
„ Մարտինիկոյի, ցածր.	12	50	„
ԱԼԻԻՐԸ Երևանի առաջին տե-			
սակը.	1	45	„
„ Երկրորդ տե-	—	—	—
սակը.	1	40	„
ԱԼԻԻՐԸ Գեանջու հասարակ.	—	—	—
„ Շորագեալու.	4	60	„
ԳԱՐԻՆ Երևանի.	1	15	„
ՊԳՊԵՂԸ.	11	—	—
ՇԻՐԱՍԻՏԻ ձէթ.	8	—	—
ՄՈՄ.	13	—	—

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ			
ՓՈՒԱՆԱԿ. բարաթ պօլս.	6	75	—
„ Թաւրիգում վճա.	—	—	—
ՄԱՐՍԵԼ և Փարիզ, 100 բուրլին ածէ.	345	Ֆր.	—
105 ԴՈՆԻ վերա, (Օդէսայի կուրսը)	7	բուրլի 34 կոպէկը ածէ.	—
ՄԱՐՍԵԼԻՆ Բամբակի 50 քիւ.	—	—	—
(3 փութ 2 գրվ.) ծախվում է.	—	—	—
ՄԱՐՍԵԼԻՆ Երևանու Ամերիկ. սեր-	—	—	—
մի բամբակը ծախվում է.	95	Ֆր.	—
„ առաջին տեսակը.	72	Ֆր.	—
„ Երկրորդ տեսակը.	62	Ֆր.	—

ՄԱՐՍԵԼԻՆԻ թուշի սպիտակ բուրդը	
ծախվում է.	95 Ֆր.
Երկրորդ տեսակը.	90 Ֆր.
Թարաք. բուրդը ածէ.	70 Ֆր.
Ղարաք. բուրդը ածէ.	60 Ֆր.
Երկրորդ տեսակը.	55 Ֆր.

ՊԵՏԵՐԲՈՒԳԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ:	
(Ապրիլի 13-ին)	
105 ԴՈՆ.—մի բուրլի ածէ.	32 3/4 պէնս (փոխա-նակ 40 պէնս):
ՓԱՐԻՉ.—մի բուրլի ածէ.	344 սանտիմ (փո-խանակ 400 սանտիմ):
Առաջին ներքին 5% փոխառութեան տոմսակ	15 1/2
Երկրորդ	15 1/2
5% Բանկի տոմսակ	1 չրջանի 95
„	2 չրջանի 95
„	3 չրջանի —

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քարափի թաղում (8 պօլիցիա-կան բաժին) Բէթղէհմեան փողո-ցում Եւան դ ու լ է ա ն յ ի սանդ-քըէնով տրվում են արժան գնով նոր սարգած բնակարաններ, բաղ-կացած 6, 4 և 2 սենեակներից, իրանց խոշանոցներով և սարգափ-ներով: Ամէն մի բնակարան ունի երկու գաւիթ (բազ) և երկու մուտք: Կառքերը հասնում են դռանը:

Մենք ստացանք հետեւեալ ծառ ու ց ու մ ն թիֆ-լիսի Բարեգործական Ը ն կ եր ու թ և ն կողմից:

Թիֆլիսի բնակիչներին լաւ յայտնի է, որ քա-ղաքիս Բարեգործական Ը ն կ եր ու թ և ն զլխաւոր նպատակներից մինն է ձրիաբար դաստիարակութիւն և կրթութիւն ա-մենաչաւոր դասի երեխաների, և որ միջոցները այդ նպատակին հասնելու համար, միւս-չին նպատակով իրեկերութեան ձգտումների իրա-դրծմանը, կախված լինելով նրանցից անբաժան պատահական հանգամանքներից: Այդ տեսակ մի-ջոցները մինչև ցայժմ բարեբար անդամների զրա-մական տուրք էին և զանազան վիճակաւորներից պարահանդէսներից, ներկայացումներից, կօնցէրա-ներից արդիւնքը:

Այժմ կամենալով հաստատել ըստ կարելոյն հաստատ և միակերպ մուտք կամաւոր նուէրների, ընկերութեան նիւթական միջոցները աճեցնելու, և նրա գործունէութիւնը հաստատ սկիզբների վրա հիմնելու համար, Ը նկերութիւնը մտադրած է կայսրութեան միւս նշանաւոր քաղաքների օրինակով, Թիֆլիսի մէջ էլ մտցնել յկօպէկ և նոց ն ու ի ռ ա տ ու թ իւ ն ը, որի նպատակով Ը նկերութեան անդամները յայտնի ժամանակին առանձին տուփերով (կրօժկի) քաղաքային վար-չութեան ընդհանուր ժողովից ընտրված անձնիք մասնակցութեամբ, պիտի մասնաւոր ամեն մի տուն, ինչպիսիք յանուն անոգնական որբերի նուիրել մի կօպէկ բարի գործի համար:

Յայտնելով սորա մասին հասարակութեանը բարեգործական Ը նկերութիւնը յայտնի է, որ Թիֆ-լիսի բնակիչները, իրանց յատուկ անակաւորութեանը զէպի բարեգործութիւնը արձագանք կը տան նրա այդ հրաւէրին, յիշելով որ տուղի ձեռքը չի աղ-քատանայ և որ ամեն տուրք բարի է և ամեն պարզ և կատարեալ:

Պատիւ ունեմ ծանուցանել որ ես մաս-նաւորապէս ծանօթ լինելով Պալեցերի ջուր և Լիւսնաթ գաղտնի շինելու կեղծ-րին և նորա ապարանների գործարարու-թեանն, որն որ ես անձամբ երկար ժամա-նակ այդ տեսակ գործարաններում մէջ պատ-րաստել սովորելով կ'պարագէի, վասն որչի և այդ տեսակ գործարանների բերած օգուտը և շահը աչքի առաջ ունենալով, որն որ և մի մեծ գումարի կարօտութիւն չունի նորա սկսման համար հարկաւ առարկայքը պատ-րաստելու կիւթում առաջարկել սոյն իմ գիտաւորութիւնս և կ'հրաւիրեմ գործու-նէա անձանց ուշադրութիւնը որոնք որ կը կամենան մասնակից լինել մի ընկերութիւն հաստատելու համար Գանձակի մէջ Զեյ-ցերակի ջրոյ գործարան բացել որոյ հիմնա-գրութեան համար հարկաւոր եղած գոր-ծիքներ բերել տալը, պատրաստելը և միով բանիւ ամենայն հոգսերը կարգաւորելու պարտքը բոլորովին իմ վերան կամ առնու-ման կացողք սոյն իմ բարի նպատակ առաջար-կութեանս թող բարեհաճեն օրով առաջ իւրեանց կամքը յայտնել:

Գօտախնդա յԱվիկազ « № 29:—Թիֆլիս

Միւրիշ Միհրանեանց